

การท่องเที่ยวและการกระจายรายได้ของจังหวัดเชียงราย

Tourism and Income Distribution in Chiang Rai Province

ปวีณา ลีตระกูล*

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวและการกระจายรายได้ของจังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ ศึกษาการกระจายรายได้และปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย โดยวิธีที่ใช้ในการวิจัยสำหรับการวิเคราะห์อิทธิพลของท่องเที่ยวที่มีต่อการกระจายรายได้ของการศึกษานี้ใช้ดัชนีที่ชี้วัดความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ คือ Gini coefficient และ ดัชนีกลุ่ม Generalized Entropy ร่วมกับวิธีการจำแนกองค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ (Decomposition of income inequality) โดยใช้ 2 วิธี ได้แก่ (1) จำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้ (Source of income) และ (2) การจำแนกองค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันด้วยสมการถดถอย (Regression-based inequality decomposition)

ผลการศึกษาพบว่า การกระจายรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย เมื่อพิจารณา จากค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูงมีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มากที่สุด ในขณะที่ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวต่ำมีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ต่ำที่สุด และเมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ตามแหล่งที่มาของรายได้ พบว่า แหล่งรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันสูงกว่าแหล่งรายได้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการเปลี่ยนแปลงของแหล่งรายได้สามารถส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้รวม โดยหากรายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะมีผลทำให้ค่า Gini ของรายได้รวมเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.0451 ในส่วนของปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย พบว่า ลักษณะโครงสร้างทางประชากรของครัวเรือน (ระดับการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน อัตราการมีงาน

* เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2549) ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำโปรแกรม เศรษฐศาสตรุรกิจ คณะวิทยาการ-จัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ทำของสมาชิกครัวเรือน และอัตราการพึ่งพิงของสมาชิกครัวเรือน) และการประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวของครัวเรือน (ครัวเรือนประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรมและสัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว) มีอิทธิพลต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ โดยคิดเป็นร้อยละ 16.66 และ 5.30 ตามลำดับ

คำสำคัญ : การท่องเที่ยว, การกระจายรายได้

Abstract

The main purposes of the study entitled “Tourism and Income Distribution in Chiang Rai Province” were to (1) study the income distribution gaining from tourism in Chiang Rai (2) to examine factors affecting income distribution gaining from tourism in Chiang Rai . The study analysis was conducted by using Gini coefficient and Generalized Entropy index as inequality measurements together with applying the methods for decomposition of income inequality by source of income and regression-based inequality decomposition.

The findings were as follows: The study of the income distribution gaining from tourism in Chiang Rai considering from the tourist expenses and household's income related with the tourism, it was found that the households living in high potential of tourism area had the income inequality in a high level where as the households living in the low potential of tourism area had the income inequality in a low level. According to the decomposition of income inequality by the source of income, it showed that the tourism sector's income was increased by 1% and this resulted in the Gini Index of total income by 0.0451 where as non-tourism sector's income was increasingly changed into 1% and this resulted in the Gini Index of total income was reduced by 0.0517. The factors affecting income distribution gaining from tourism in Chiang Rai based on the Regression-based inequality decomposition, it was found that the household structure (household average education, household employment, and household dependency ratio) and household profession in tourism (agricultural profession and proportion of household profession in tourism) influenced the income inequality at 16.66 % and 5.30%, in respectively.

Keywords : Tourism , Income Distribution

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา (Euggenio Yunis, 2004) และ (Men Prachvuthy, 2005) จาก องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ในช่วงปี 1990-2001 พบว่าอัตราการเจริญเติบโตของการเข้ามาท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่ำ (Low Income) และกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างน้อย (Low-Middle Income) มีอัตราสูงมาก และได้มีการพยากรณ์อัตราการเจริญเติบโตของการเข้ามาท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติในกลุ่มประเทศแถบแอฟริกาและกลุ่มประเทศแถบเอเชียใต้จะมีอัตราการเจริญเติบโตร้อยละ 5-6 ต่อปี (Eugenio Yunis, 2004) ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงจัดเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญในกลุ่มประเทศด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนาซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย

ในแต่ละปีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวนมากนั้นสูงขึ้นเรื่อยๆ รัฐบาลจึงมีนโยบายให้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ โดยจากงานวิจัยของวชิราพร เกิดสุข และ Men Prachvuthy ได้กล่าวในทิศทางเดียวกันว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการกระจายรายได้และความเจริญสู่ชนบท เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั้นมีธุรกิจที่เกี่ยวข้องได้แก่ อุตสาหกรรมโรงแรม ศูนย์การค้า การคมนาคมขนส่ง การเงินและการธนาคาร แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ทางวัฒนธรรม และเป็นที่คาดหมายกันว่าการขยายตัวของการท่องเที่ยว จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ จากความต้องการที่จะให้การท่องเที่ยวเป็นตัวจักรสำคัญในการกระตุ้น ส่งเสริม ให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจนั้น หากต้องการให้การพัฒนาดังกล่าวเป็นไปอย่างยั่งยืน สิ่งหนึ่งที่ดำเนินไปควบคู่กันคือการจัดสรรและการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมด้วย เนื่องจากหากทุกส่วนในสังคมได้ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เท่ากับเป็นแรงกระตุ้นหรือเป็นแรงผลักดัน ในพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ร่วมกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ให้คงอยู่ในชุมชนของตนต่อไป

ดังนั้นประเด็นในเรื่องการกระจายรายได้ของการท่องเที่ยวเป็นประเด็นหนึ่งที่ละเลยไม่ได้หากต้องการใช้การท่องเที่ยวในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในประเทศ ซึ่งจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการกระจายรายได้ พบว่าข้อสรุปแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง โดยจากงานวิจัยของ Men Prachvuthy (2005) ซึ่งทำการศึกษาในประเทศกัมพูชาเกี่ยวกับการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า การกระจายรายได้ของ

กลุ่มอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงมากกว่ากลุ่มอุตสาหกรรมนอกภาคเกษตรกรรม ทั้งนี้พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini Coefficient)¹ โดยค่าสัมประสิทธิ์จีนิในภาคการท่องเที่ยวมีค่าน้อยกว่ากลุ่มนอกภาคเกษตรกรรม ซึ่งแสดงว่ากลุ่มอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากกว่านั่นเอง แต่การศึกษาของพิลาพรรณ เมื่อปี 2541 ทำการศึกษาที่เกาะช้าง จังหวัดตราด ซึ่งพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์จีนิ เช่นกับ ผลการศึกษาพบว่า การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวในเกาะช้างนั้นเป็นไปอย่างไม่เป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมิ่งสรรพ ขาวสะอาดและคณะ ได้มีการศึกษาถึงการกระจายรายได้ในระดับชุมชนในหมู่บ้านผานกกก และหมู่บ้านบวกเตย และกรณีศึกษาของหมู่บ้านแม่กำปองและกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลปลายโพรงพาง โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์จีนิและดัชนี Shorrocks ผลการศึกษาสรุปว่า การท่องเที่ยวได้ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจริงแต่รายได้เพิ่มขึ้นของชุมชนมักจะกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มผู้ที่มีฐานะดี มีความรู้ หรือกลุ่มที่เป็นแกนนำในการผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (มิ่งสรรพ ขาวสะอาดและคณะ.2549: 173)

จากข้อสรุปที่แตกต่างกันจึงนำมาซึ่งคำถามในการวิจัยในครั้งนี้ว่า “รายได้จากการท่องเที่ยวที่เข้าสู่จังหวัดเชียงราย การกระจายรายได้ดังกล่าวเป็นไปอย่างทั่วถึงหรือไม่” และ “ปัจจัยใดที่มีผลต่อการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย” เพื่อเป็นการวางแผนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ อย่างทั่วถึง ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ จึงแบ่งวัตถุประสงค์ออกเป็น 2 วัตถุประสงค์ ได้แก่ วัตถุประสงค์แรกเพื่อศึกษาการกระจายรายได้ที่เกิดขึ้นจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย

โครงสร้างของบทความนี้สามารถแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 กล่าวนำถึงประเด็นความสำคัญและวัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ ส่วนที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างการกระจายรายได้กับการท่องเที่ยว ส่วนที่ 3 อธิบายถึงวิธีการศึกษา ส่วนที่ 4 แสดงผลการศึกษา ส่วนสุดท้ายทำการสรุป อภิปรายผลและนำเสนอข้อเสนอแนะ

¹ ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini Coefficient) และ Shorrocks เป็นดัชนีชี้วัดความไม่เสมอภาคของการกระจายรายได้ ซึ่งทั้งสองเป็นเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่ใช้แสดงความไม่เสมอภาคของการกระจายรายได้

การทบทวนวรรณกรรม

1. ความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวและการกระจายรายได้

Lee and Kang (1998) ได้ศึกษาระดับของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างลูกจ้างอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศเกาหลี โดยใช้ดัชนี Gini coefficient และ Lorenz curve รวมทั้งวิเคราะห์เปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยระหว่างลูกจ้างอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและลูกจ้างภาคอุตสาหกรรมอื่นระหว่างปี 1985–1995 ผลการศึกษาพบว่าค่าดัชนีทั้งสองแสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ในภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอุตสาหกรรมอื่น เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีแนวโน้มในการจ้างแรงงานไร้ฝีมือ/กึ่งฝีมือและสร้างโอกาสการมีงานทำ โดยเฉพาะให้แก่ประชาชนในพื้นที่ชนบทที่ไม่ค่อยมีแหล่งจ้างงานค่อนข้างน้อย จึงทำให้มีการกระจายรายได้ไปสู่กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้น้อยมากกว่าอุตสาหกรรมระดับทฤษฎีและดัดจริต หรืออีกนัยหนึ่งคือ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถมีส่วนสนับสนุนต่อการพัฒนามาตรฐานความเป็นอยู่ของกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้น้อย

Untong et al. (2006) ได้ศึกษาการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวในชุมชน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านแม่คำปอง จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้านปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม และหมู่บ้านผานกกก จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจในพื้นที่และคำนวณผลของการกระจายรายได้ที่พิจารณาเฉพาะรายได้ทางตรงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวด้วยดัชนี Gini coefficient และ Shorrocks ผลการศึกษาพบว่า ในหมู่บ้านแม่คำปอง กลุ่มครัวเรือนร้อยละ 20 ที่มีรายได้สูงสุดมีรายได้จากการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 65 ของรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมด แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนที่ร่ำรวยที่สุดได้รับประโยชน์จากการเพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยว และมีค่า Gini coefficient เท่ากับ 0.57 ขณะที่หมู่บ้านปลายโพงพาง ครัวเรือนร้อยละ 40 ที่มีรายได้สูงสุดได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 86 ของรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมด และมีค่า Gini coefficient เท่ากับ 0.61 ในครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว แต่ในครัวเรือนทั้งหมดมีค่าเท่ากับ 0.46 จึงชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ภายในครัวเรือนที่เข้าร่วมประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว สำหรับหมู่บ้านผานกกกมีรายได้ที่มาจากท่องเที่ยวเพียงร้อยละ 14 ของรายได้ทั้งหมด เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการทำเกษตรกรรม อย่างไรก็ตาม จากค่าดัชนี Shorrocks ซึ่งแบ่งเป็นรายได้จากภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมที่รวมสาขาการท่องเที่ยว มีค่าเท่ากับ 0.2644 และ 0.5379 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนนอกภาคเกษตรกรรมที่รวมสาขาการท่องเที่ยวมีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มากกว่า

ครัวเรือนในภาคเกษตรกรรม และเมื่อแยกครัวเรือนนอกภาคเกษตรกรรมออกเป็นครัวเรือนในสาขาการท่องเที่ยวและสาขานอกเหนือจากการท่องเที่ยว พบว่า ครัวเรือนในสาขาการท่องเที่ยวในสาขามีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มากกว่าสาขานอกเหนือจากการท่องเที่ยว หรือแสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวมีส่วนสนับสนุนให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ ทั้งนี้ ในหมู่บ้านแม่คำปองและปลายโพงพางยังพบว่า รายได้จากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้รับโดยกลุ่มผู้นำหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการนำการท่องเที่ยวเข้ามาและทำการโฆษณาในหมู่บ้าน รวมถึงการบริหารจัดการ โครงการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน นอกจากนี้ สาเหตุที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ระหว่างครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การขาดแหล่งเงินทุนสนับสนุนและทักษะทางด้านการบริหารธุรกิจด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้น้อย

จากผลการศึกษาของ Untong et al. (2006) ซึ่งเป็นกรณีศึกษาผลของการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวในประเทศไทยได้ให้ข้อสรุปที่สอดคล้องกันว่า รายได้จากการท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้โดยรวมมากกว่ารายได้จากภาคการเกษตร เนื่องจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้กระจายไปสู่กลุ่มบุคคลเพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Lee and Kang (1998) ที่ได้เปรียบเทียบการกระจายรายได้ของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับอุตสาหกรรมประเภทอื่นๆ ของประเทศเกาหลีใต้ โดยชี้ให้เห็นว่า อุตสาหกรรมระดับปฐมภูมิมีความเท่าเทียมกันทางรายได้มากกว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปแล้วอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความไม่เท่าเทียมกันน้อยกว่าอุตสาหกรรมระดับทุติยภูมิและตติยภูมิ อีกทั้งยังสามารถช่วยสนับสนุนต่อการพัฒนามาตรฐานความเป็นอยู่ของกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้น้อยได้ ดังนั้น ในศึกษานี้จึงประยุกต์ใช้ผลที่ได้จากการศึกษาข้างต้น โดยจะนำลักษณะการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการเกษตรกรรมในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวและการกระจายรายได้

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระจายรายได้

Alisjabbana et al. (2003) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่กำหนดความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้ในประเทศอินโดนีเซีย โดยใช้วิธีแยกองค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้รวม 3 วิธี ประกอบด้วย (1) การแยกองค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันออกเป็นระหว่างและภายในกลุ่มปัจจัยหลัก (Between and within major groups) (2) การแยกองค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันตามองค์ประกอบของรายได้รวม (Components of total

income) และ (3) การแยกองค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันด้วยสมการการสร้างรายได้ (Based on income-generation function) โดยใช้ดัชนี Generalized Entropy และ Atkinson class เป็นตัวชี้วัดถึงการกระจายรายได้ที่เกิดขึ้น ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ ทั้งเขตจังหวัด เขตอำเภอ และเขตเมือง-ชนบท ไม่ได้ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันอย่าง มีนัยสำคัญ ขณะที่ปัจจัยด้านลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคมของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า ระดับการศึกษาสูงสุด ประเภทของอาชีพ และสาขาที่ทำงานของหัวหน้าครัวเรือนมีส่วน สนับสนุนต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ แต่ปัจจัยด้านเพศไม่มีผลต่อการอธิบายไม่ เท่าเทียมกันทางรายได้ ขณะที่แหล่งรายได้สำคัญของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้รวม คือ ค่าจ้างและเงินเดือน (ร้อยละ 43) รองลงมา ได้แก่ รายได้ที่ไม่ได้รับเป็นตัวเงิน (ร้อยละ 22) และรายได้จากธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร (ร้อยละ 19) ตามลำดับ สำหรับปัจจัยที่ใช้ใน สมการการสร้างรายได้ ได้แก่ ปัจจัยด้านการศึกษา (เช่น ปีการศึกษาเฉลี่ยที่เข้ารับการศึกษา) ประสบการณ์ในการทำงาน (เช่น อายุและอายุยกกำลังสอง) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ-สังคมอื่นๆ (เช่น สัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีงานทำ ขนาดของครัวเรือน ครัวเรือนที่ประกอบ อาชีพเกษตรกรรม) การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน และปัจจัยด้านพื้นที่ (เช่น เขตจังหวัด และเขต เมือง-ชนบท) พบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดต่อความไม่เท่าเทียมกันคือ การเป็นเจ้าของ ทรัพย์สิน (ร้อยละ 35) รองลงมา ได้แก่ การศึกษา (ร้อยละ 23) ปัจจัยด้านพื้นที่ (ร้อยละ 22) และด้านเศรษฐกิจ-สังคมอื่นๆ (ร้อยละ 19) ตามลำดับ

Brewer, Muriel and Wren-Lewis (2009) ได้ทำการตรวจสอบถึงความสัมพันธ์ โดยเปรียบเทียบของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของความไม่เท่าเทียมกัน ทางรายได้ของประเทศไทยระหว่างปี 1968 - 2007 โดยใช้วิธีแยกองค์ประกอบของ ความไม่เท่าเทียมกันรวม 3 วิธี ได้แก่ (1) การแยกองค์ประกอบตามแหล่งที่มาของ รายได้ (Decomposition by income source) (2) การแยกองค์ประกอบตามกลุ่มย่อยของ ประชากร (Decomposition by population subgroup) และ (3) การแยกองค์ประกอบตาม ปัจจัย (Decomposition by factor) ด้วยวิธีสมการถดถอย (Regression based) ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยทางด้านเพศประเภทของการประกอบอาชีพ การเป็นเจ้าของบ้าน และข้อจำกัด ทางด้านสุขภาพ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ขณะที่ปัจจัย ด้านอายุ ภูมิภาค ชาติพันธุ์ ไม่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของความไม่เท่าเทียมกันทาง รายได้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้รวมเกิดขึ้นจากความ ไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่มของปัจจัยดังกล่าวมากกว่าระหว่างกลุ่มของปัจจัย

Gunatilaka and Chotikapanich (2009) ได้ศึกษาถึงความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายจ่ายในประเทศศรีลังกา ระหว่างปี 1980–2002 โดยใช้วิธีแยกองค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันด้วยสมการถดถอย (Regression based inequality decomposition) รวม 3 วิธี ได้แก่ วิธีของ Fields (2003) วิธี Shapley value decomposition และวิธีของ Yun (2006) ซึ่งจัดกลุ่มปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความไม่เท่าเทียมกันเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ (1) โครงสร้างประชากร เช่น สัดส่วนของชาย/หญิงในครัวเรือน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ (2) การศึกษา ซึ่งแบ่งเป็นระดับชั้นต่างๆ (3) ลักษณะการประกอบอาชีพ (4) การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ และ (5) ปัจจัยด้านพื้นที่ ซึ่งแบ่งออกเป็นจังหวัดตามภูมิภาคต่างๆ ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มคนรายมีอัตราการเพิ่มขึ้นของรายจ่ายมากกว่ากลุ่มอื่นๆ จึงส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันที่มากขึ้น โดยมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของความไม่เท่าเทียมกัน ได้แก่ การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษาและสถานะในการประกอบอาชีพ ซึ่งขนาดของผลกระทบจากปัจจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยด้านการศึกษาและการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานจะทำให้เพิ่มความไม่เท่าเทียมกัน ขณะที่ปัจจัยด้านสถานะในการประกอบอาชีพจะทำให้ลดความไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ ปัจจัยโครงสร้างประชากรซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ และปัจจัยด้านพื้นที่ที่มีอิทธิพลต่อความไม่เท่าเทียมกันเพียงเล็กน้อย

จากผลการศึกษาของ Alisjahbana et al. (2003) Brewer, Muriel and Wren-Lewis (2009) และ Gunatilaka and Chotikapanich (2009) สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านพื้นที่ไม่ได้ส่งผลต่อการกระจายรายได้อย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ปัจจัยด้านลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม ประกอบด้วย ระดับการศึกษาสูงสุด การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐาน และประเภทของการประกอบอาชีพ มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ นอกจากนี้ งานศึกษาดังกล่าวยังได้แสดงให้เห็นถึง วิธีการใช้ดัชนีที่แสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้และวิธีการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระจายรายได้ รวมถึงประเภทของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ที่มีความสอดคล้องกัน ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้ประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระจายรายได้ตามงานศึกษาข้างต้น โดยนำมาพิจารณาประกอบกัน 3 วิธี ประกอบด้วย (1) การแยกองค์ประกอบตามแหล่งที่มาของรายได้ (2) การแยกองค์ประกอบตามลักษณะกลุ่มย่อยของประชากร และ (3) การแยกองค์ประกอบตามลักษณะของปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากแต่ละวิธีจะให้คำตอบในการวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน รวมทั้งนำเอาปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์ในงานศึกษาดังกล่าวมาเป็นองค์ประกอบวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่

มีความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวและการกระจายรายได้ของครัวเรือน ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะโครงสร้างประชากร ลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคม และการประกอบอาชีพของครัวเรือน และปัจจัยด้านพื้นที่

วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาที่ใช้ในการตอบคำถามวิจัยทั้ง 2 ข้อมีการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม และการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ รายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในจังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษารายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของครัวเรือน กระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ครัวเรือนต่างๆ ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ของครัวเรือน โดยเก็บกลุ่มตัวอย่างในการเก็บแบบสอบถามจำนวน 400 ครัวเรือน เลือกกลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มตัวอย่างโดยใช้ความน่าจะเป็น แบบแบ่งชั้นภูมิ (stratified sampling) ตามจำนวนประชากรของแต่ละพื้นที่ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูง จำนวน 240 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 60 คือ อำเภอเมือง อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ อำเภอแม่สาย (2) กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับปานกลาง จำนวน 120 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 30 คือ อำเภอแม่สรวย อำเภอพาน อำเภอแม่จัน อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอแม่ฟ้าหลวง และ (3) กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวต่ำ จำนวน 40 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 10 คือ อำเภอแม่ลาว กิ่งอำเภอแม่สลองใน อำเภอพญาเม็งราย อำเภอเวียงเชียงรุ้ง อำเภอเวียงแก่น อำเภอเทิง อำเภอป่าแดด

2. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์การกระจายรายได้และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกระจายรายได้ ซึ่งใช้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากแบบสอบถาม โดยวิธีที่ใช้ในการวิจัยสำหรับการวิเคราะห์อิทธิพลของท่องเที่ยวที่มีต่อการกระจายรายได้ของการศึกษานี้ใช้ดัชนีที่วัดความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ คือ Gini coefficient และ ดัชนีกลุ่ม Generalized Entropy (GE)²

² การศึกษานี้เลือกใช้ตัวชี้วัดความไม่เท่าเทียมกันหลายประเภท เพื่อต้องการสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการกระจายรายได้ที่แตกต่างกันได้อย่างรอบด้าน กล่าวคือ ค่าสัมประสิทธิ์จินีสามารถใช้เปรียบเทียบกับการศึกษาอื่นๆ เนื่องจากเป็นดัชนีที่มีการใช้อย่างกว้างขวางในงานที่ศึกษาทางด้านการกระจายรายได้ ขณะที่ดัชนีกลุ่ม GE (α) จะคำนวณแบบถ่วงน้ำหนักโดยคำนึงถึงระยะห่างระหว่างรายได้ในแต่ละส่วนที่ต่างกันของการกระจายรายได้ โดยค่า α ที่ต่ำจะมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงในช่วงระดับรายได้ต่ำของช่วงการกระจายรายได้ ขณะที่ค่า α ที่สูงจะมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงที่กระทบต่อช่วงปลายของกลุ่มรายได้ระดับสูง (World Bank, 2005)

เพื่อแสดงถึงสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ นอกจากนั้น ในการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระจายรายได้ จะใช้การจำแนกองค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ (Decomposition of income inequality) 2 วิธี ได้แก่ (1) จำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้ (Source of income) และ (2) การจำแนกองค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันด้วยสมการถดถอย (Regression-based inequality decomposition)

2.1 ตัวชี้วัดความไม่เท่าเทียมทางรายได้

ใช้ดัชนีชี้วัดความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้รวม 4 ดัชนีชี้วัด ซึ่งมีคุณสมบัติอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้ในระดับที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบค่าที่ได้แต่ละดัชนี ประกอบด้วย (1) Gini coefficient (2) Mean log deviation หรือ GE(0) (3) Theil index หรือ GE(1) และ (4) Half the squared coefficient of variation หรือ GE (2) ทั้งนี้ มีรายละเอียดของแต่ละดัชนี ดังนี้

1) ดัชนีค่าสัมประสิทธิ์จีนิ

ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) มีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 โดยค่า Gini เท่ากับ 0 หมายถึง การที่มีความเท่าเทียมกันด้านรายได้อย่างสมบูรณ์ ขณะที่ค่า Gini เท่ากับ 1 หมายถึง การที่มีความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้อย่างสมบูรณ์ โดยมีสูตรการคำนวณ ดังนี้

$$Gini = \frac{1}{2n^2 \bar{y}} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j|$$

2) ดัชนีกลุ่ม Generalized Entropy (GE) มีรูปแบบทั่วไป ดังนี้

$$GE(\alpha) = \frac{1}{\alpha^2 - \alpha} \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left(\frac{y_i}{\bar{y}} \right)^\alpha - 1 \right]$$

โดยที่ n คือ จำนวนของบุคคลในกลุ่มตัวอย่าง

y_i คือ รายได้ของบุคคลที่ i

$\bar{y}$ คือรายได้เฉลี่ยของบุคคลทั้งหมด

ดัชนี GE มีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง ∞ กล่าวคือ ค่า 0 แสดงถึงการกระจายที่เท่าเทียมกัน (ทุกบุคคลมีรายได้เท่าเทียมกัน) และเมื่อ GE มีค่าสูงขึ้นแสดงถึงระดับความไม่เท่าเทียมกันที่สูงขึ้น สำหรับค่า α ในดัชนี GE แสดงถึง การถ่วงน้ำหนักที่กำหนดไว้ให้ขึ้นอยู่กับระยะห่างระหว่างรายได้ในส่วนต่างๆ ที่แตกต่างกันของการกระจายรายได้ ซึ่งสามารถถูกแทนด้วยค่าจริงใดๆ โดยค่า α ที่ต่ำลงมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงในบริเวณกลุ่มรายได้ต่ำของการกระจาย ขณะที่ค่า α ที่สูงขึ้นมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลง

ที่กระทบต่อกลุ่มรายได้สูง³ ทั้งนี้ เมื่อกำหนดให้ α เท่ากับ 0 และ 1 ดัชนี GE จะกลายเป็น mean log deviation และดัชนี Theil (Theil index) ตามลำดับ และเมื่อ α เท่ากับ 2 ดัชนี GE จะกลายเป็น half the squared coefficient of variation สามารถแสดงสูตรที่ใช้ในการคำนวณได้ ดังนี้

$$(1) \text{ Mean log deviation; } GE(0) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \log \frac{\bar{y}}{y_i}$$

$$(2) \text{ Theil index; } GE(1) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{y_i}{\bar{y}} \log \frac{y_i}{\bar{y}}$$

$$(3) \text{ Half the squared coefficient of variation; } GE(2) = \frac{1}{\bar{y}} \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2 \right]^{1/2}$$

2.2 การจำแนกองค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้

เพื่อวิเคราะห์ว่า ปัจจัยใดที่มีผลต่อการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย การศึกษานี้จึงใช้วิธีการจำแนกองค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ 2 วิธี ได้แก่ (1) การจำแนกองค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันตามแหล่งที่มาของรายได้ และ (2) การจำแนกองค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันตามปัจจัยด้วยสมการถดถอย ดังนี้

1) การจำแนกองค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันตามแหล่งที่มาของรายได้

เป็นการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่กำหนดความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ โดยพิจารณาจากแหล่งที่มาของรายได้และผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันโดยรวมที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงส่วนเพิ่มของแหล่งที่มาของรายได้นั้นๆ โดยใช้วิธีของ Lerman and Yitzhaki ซึ่งกำหนดให้ค่า Gini coefficient เป็นฟังก์ชันของความแปรปรวนร่วมระหว่างรายได้และการกระจายแบบสะสม ดังนี้ (Stark, Taylor and Yitzhaki, 1986)

³ การใช้ค่าทั่วไปกำหนดให้เท่ากับ 0 1 และ 2 กล่าวคือ การกำหนดค่าเท่ากับ 0 เป็นการถ่วงน้ำหนักให้กับระยะห่างระหว่างรายได้ในกลุ่มรายได้ต่ำ การกำหนดค่าเท่ากับ 1 เป็นการถ่วงน้ำหนักอย่างเท่าเทียมกันตลอดช่วงการกระจายรายได้ และการกำหนดค่าเท่ากับ 2 เป็นการถ่วงน้ำหนักให้กับความแตกต่างระหว่างรายได้ในกลุ่มรายได้สูง

$$G_0 = \frac{2 \sum_{k=1}^K \text{Cov}[y_0, F(y_0)]}{\mu_0} = \sum_{k=1}^K R_k G_k S_k$$

โดยที่ S_k คือ สัดส่วนขององค์ประกอบรายได้ที่ k

G_k คือ ค่า Gini coefficient ของแต่ละองค์ประกอบรายได้

R_k คือ ความสัมพันธ์ของค่า Gini ในองค์ประกอบรายได้ที่ k กับรายได้รวมทั้งหมด

จากสมการที่ข้างต้นแสดงถึง อิทธิพลขององค์ประกอบรายได้ใดๆ ที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้รวม จะขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัย ได้แก่ (1) สัดส่วนของแหล่งรายได้ที่ k ที่มีผลต่อรายได้รวม (S_k) (2) การกระจายขององค์ประกอบรายได้ที่ k (G_k) และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบรายได้ที่ k และรายได้รวม (R_k) ดังนั้น จึงสามารถแสดงอนุพันธ์ของค่า Gini coefficient ต่อร้อยละของการเปลี่ยนแปลง (e) ในองค์ประกอบรายได้ที่ k และร้อยละการเปลี่ยนแปลงในความไม่เท่าเทียมกันที่เป็นผลจากร้อยละการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบรายได้ที่ k จึงเท่ากับอิทธิพลของ 3 ปัจจัยที่กล่าวถึงข้างต้นที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ลบด้วยสัดส่วนขององค์ประกอบรายได้ที่ k ต่อรายได้รวม ดังนี้ (Lopez-Feldman, 2006)

$$\frac{\partial G / \partial e}{G} = \frac{S_k S_k S_k}{G} = S_k$$

โดยที่ G คือ ค่า Gini ของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้รวมก่อนมีการเปลี่ยนแปลงรายได้

2) การจำแนกองค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันตามปัจจัยด้วยสมการถดถอย

เป็นวิธีการแยกองค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ โดยใช้ฟังก์ชันการสร้างรายได้ (Income generation function) ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human capital theory) เพื่อตอบคำถามที่ว่า ความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ถูกอธิบายโดยปัจจัยตาม (Explanatory factor) และส่วนที่ไม่สามารถอธิบายได้ (Residual) มากน้อยเท่าใด⁴ (Fields and Yoo, 2000) โดยแสดงวิธีการคำนวณโดยสรุปดังนี้

⁴ เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้เป็นข้อมูลภาคตัดขวาง (cross-section) เพียงช่วงเวลาเดียว ดังนั้น การแยกองค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันด้วยวิธีนี้ จึงสามารถอธิบายได้เพียงว่า ตัวแปรหนึ่งมีส่วนสนับสนุน (contribution) ต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้รวมคิดเป็นร้อยละเท่าใดเท่านั้น ทั้งนี้ หากต้องการพิจารณาถึงผลกระทบของปัจจัยหนึ่งที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้รวม จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลอย่างน้อยสองช่วงเวลาในการเปรียบเทียบ

$$\text{จาก} \quad \ln(Y_{i1}) = \alpha_1 + \sum_k \beta_{k1} x_{k1} + \varepsilon_1$$

$$\text{ดังนั้น} \quad s_j(\ln Y) = \text{cov}[a_j Z_j, h Y] / \sigma^2(\ln Y) = \frac{a_j * \sigma(Z_j) * \text{cor}[Z_j, h Y]}{\sigma(\ln Y)}$$

ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมของ Alisjabbana et al. (2003) และ Brewer, Muriel and Wren-Lewis (2009) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ ประกอบด้วย (1) ปัจจัยด้านประชากร ได้แก่ อายุของหัวหน้าครัวเรือน และอายุของหัวหน้าครัวเรือนยกกำลังสอง (2) ลักษณะโครงสร้างทางประชากรของครัวเรือน ได้แก่ เพศของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน อัตราการมีงานทำของสมาชิกครัวเรือน อัตราการพึ่งพิงของสมาชิกครัวเรือน (3) การประกอบอาชีพของครัวเรือน ได้แก่ ครัวเรือนประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม และสัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว และ (4) เขตพื้นที่ที่อยู่อาศัยของครัวเรือน ได้แก่ เขตพื้นที่เมือง พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวปานกลาง และพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูง ดังสมการโครงสร้างต่อไปนี้

$$\begin{aligned} \ln_inc = & \beta_0 + \beta_1 h_age + \beta_2 h_age^2 + \beta_3 h_sex + \beta_4 edu_ave + \beta_5 emp_rat + \beta_6 dep_rat \\ & + \beta_7 h_agr + \beta_8 tour_rat + \beta_9 loc_mid + \beta_{10} loc_hig + \beta_{11} loc_min + \varepsilon \end{aligned}$$

ตารางที่ 1 รายละเอียดของตัวแปรที่นำมาใช้ในสมการถดถอยวิเคราะห์การกระจายรายได้

ตัวแปร	รายละเอียด
Ln_inc	รายได้ต่อหัวของครัวเรือนในรูป Logarithm
h_age	จำนวนอายุของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)
h_age ²	จำนวนอายุของหัวหน้าครัวเรือนยกกำลังสอง
h_sex	เพศของหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งเป็น ตัวแปรหุ่น โดยที่ หาก h_sex เท่ากับ 1 หมายถึง ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย และหาก h_sex เท่ากับ 0 หมายถึง ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง
edu_ave	ระดับการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน (ปี)
emp_rat	สัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีงานทำ (ร้อยละ)
dep_rat	อัตราการพึ่งพิงของสมาชิกครัวเรือน (ร้อยละ)

ตัวแปร	รายละเอียด
hh_agr	ครัวเรือนประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม ซึ่งเป็น ตัวแปรหุ่น โดยที่ หาก hh_agr เท่ากับ 1 หมายถึง ครัวเรือนที่ i มีอาชีพด้านเกษตรกรรม และหาก hh_agr เท่ากับ 0 หมายถึง ครัวเรือนที่ i ไม่มีอาชีพด้านเกษตรกรรม
tour_rat	สัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีอาชีพด้านการท่องเที่ยว (ร้อยละ)
loc_mid	พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวปานกลาง ซึ่งเป็น ตัวแปรหุ่น โดยที่ หาก loc_mid เท่ากับ 1 หมายถึง ครัวเรือนที่ i อาศัยในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวปานกลาง และหาก loc_mid เท่ากับ 0 หมายถึง ครัวเรือนที่ i อาศัยในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวอื่น
loc_hig	พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูง ซึ่งเป็น ตัวแปรหุ่น โดยที่ หาก loc_hig เท่ากับ 1 หมายถึง ครัวเรือนที่ i อาศัยในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูง และหาก loc_hig เท่ากับ 0 หมายถึง ครัวเรือนที่ i อาศัยในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวอื่น
loc_min	เขตพื้นที่เมือง ซึ่งเป็น ตัวแปรหุ่น โดยที่ หาก loc_min เท่ากับ 1 หมายถึง ครัวเรือนที่ i อาศัยในเขตเมือง และหาก loc_min เท่ากับ 0 หมายถึง ครัวเรือนที่ i อาศัยในเขตอื่น
ε	ค่าความคลาดเคลื่อน

ผลการศึกษา

1. ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนในจังหวัดเชียงรายจากผลการสำรวจ

เพื่อให้ทราบถึงลักษณะทั่วไปของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในการวิเคราะห์ขั้นต่อไป ในส่วนนี้จึงแสดงให้เห็นเฉพาะลักษณะที่สำคัญ อันประกอบด้วย (1) โครงสร้างทางประชากร ได้แก่ ขนาดครัวเรือน สัดส่วนการพึ่งพิง และสัดส่วนผู้มีงานทำต่อสมาชิกครัวเรือน (2) ลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ได้แก่ อายุเฉลี่ย เพศ และระดับการศึกษา และ (3) สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ได้แก่ การประกอบอาชีพและรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน ซึ่งแบ่งออกเป็น ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวและครัวเรือนที่ไม่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว โดยจะทำการเปรียบเทียบระหว่างลักษณะที่กล่าวถึงข้างต้นและเขตพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับต่าง ๆ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนในจังหวัดเชียงรายจากผลการสำรวจ

ลักษณะของครัวเรือน	พื้นที่ที่มีศักยภาพ การท่องเที่ยว			รวม ทั้งสิ้น
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
จำนวนครัวเรือน	40	120	240	400
ร้อยละของครัวเรือนทั้งหมด	10.00	30.00	60.00	100.00
ลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน				
อายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือน (ปี)	51.00	45.78	46.89	46.94
เพศของหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ)				
ชาย	77.50	87.50	75.00	79.00
หญิง	22.50	12.50	25.00	21.00
ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ)				
ไม่ได้รับการศึกษา	7.50	8.33	6.67	7.25
ประถมศึกษาตอนต้น	22.50	30.00	21.25	24.00
ประถมศึกษาตอนปลาย	17.50	20.00	23.33	21.75
มัธยมศึกษาตอนต้น	20.00	14.17	7.92	11.00
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	15.00	7.50	15.83	13.25
อนุปริญญา/ปวส.	7.50	5.83	10.42	8.75
ปริญญาตรีขึ้นไป	10.00	14.17	14.58	14.00
สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม				
สัดส่วนผู้มีงานทำต่อสมาชิกครัวเรือน (ร้อยละ)	60.99	59.37	65.26	63.67
ระดับการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน (ปี)	10.00	9.12	9.74	9.58
การประกอบอาชีพของครัวเรือน (ร้อยละ)				
ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว	27.50	53.33	32.08	38.00
ครัวเรือนที่ไม่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว	72.50	46.67	67.92	62.00

ลักษณะของครัวเรือน	พื้นที่ที่มีศักยภาพ			รวม ทั้งสิ้น
	การท่องเที่ยว			
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง	
รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน (บาท/คน/เดือน)				
ครัวเรือนทั้งหมด	5,781.58	6,431.517	7,066.35	6,747.42
ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว	6,643.94	6,888.99	7,375.50	7,117.71
ครัวเรือนที่ไม่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว	5,454.48	5,908.69	6,920.31	6,520.47

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศชายที่มีระดับการศึกษาขั้นสูงสุดแตกต่างกัน กล่าวคือ หัวหน้าครัวเรือนในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูงมีการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษาตอนปลายขณะที่ในเขตพื้นที่ที่มีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวปานกลางและต่ำมีการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษาตอนต้นในส่วนของการประกอบอาชีพและรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนในพื้นที่ศักยภาพสูงจะมีสัดส่วนผู้ทำงานทำต่อสมาชิกครัวเรือนทั้งหมดสูงสุด โดยมียาได้เฉลี่ยและรายได้ของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนในพื้นที่อื่นๆ แต่กลับมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวเพียงส่วนน้อยเพียงประมาณหนึ่งในสามของครัวเรือนทั้งหมดภายในกลุ่มดังกล่าวเท่านั้น

2. บทบาทของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อการกระจายรายได้ของคนในจังหวัดเชียงราย

การวิเคราะห์สถานการณ์ของการกระจายรายได้ในส่วนนี้จะใช้ดัชนีชี้วัดความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้รวม 4 ดัชนีชี้วัด ซึ่งมีคุณสมบัติอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้ในระดับที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบค่าที่ได้แต่ละดัชนี โดยได้จำแนกตามกลุ่มลักษณะที่สำคัญของครัวเรือน อาทิ เขตเมือง ศักยภาพของพื้นที่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน และอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการกระจายรายได้ในแต่ละกลุ่มปัจจัยต่างๆ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 การกระจายรายได้จำแนกตามลักษณะที่สำคัญของครัวเรือน

ประเภทของกลุ่มย่อย	Gini	GE(0)	GE(1)	GE(2)
รวมทั้งหมด	0.4414	0.3723	0.3414	0.4610
เขตเมือง				
อาศัยอยู่บริเวณเขตเมือง	0.4611	0.3606	0.3802	0.5486
อาศัยอยู่บริเวณนอกเขตเมือง	0.4169	0.3701	0.2899	0.3239
ศักยภาพของพื้นที่				
พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูง	0.4689	0.3829	0.3855	0.5410
พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวปานกลาง	0.4004	0.4032	0.2744	0.2863
พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวต่ำ	0.2951	0.1532	0.1374	0.1374
ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน				
ไม่ได้รับการศึกษา	0.5454	0.7473	0.5335	0.6937
ประถมศึกษาตอนต้น	0.4344	0.3675	0.3166	0.3723
ประถมศึกษาตอนปลาย	0.3222	0.1802	0.1680	0.1824
มัธยมศึกษาตอนต้น	0.4830	0.4223	0.4394	0.6825
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	0.4444	0.3482	0.3371	0.4265
อนุปริญญา/ปวส.	0.4330	0.3389	0.3368	0.4607
ปริญญาตรีขึ้นไป	0.4188	0.3102	0.3106	0.4231
อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว				
อาชีพด้านการท่องเที่ยว	0.3986	0.2758	0.2846	0.4058
อาชีพอื่นนอกเหนือจากการท่องเที่ยว	0.4642	0.4227	0.3749	0.4923

จากตารางที่ 3 ดัชนีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ของจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้ในการศึกษานี้มีความใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยของภาคเหนือและระดับประเทศ โดยมีค่าต่ำกว่าเพียงเล็กน้อย และการกระจายรายได้ดังกล่าวมีความอ่อนไหวโดยเฉพาะภายในกลุ่มที่มีรายได้สูง กล่าวคือ มีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ภายในกลุ่มรายได้สูงมากกว่ากลุ่มอื่นๆ เนื่องจากดัชนี GE(2) มีค่าสูงกว่าดัชนีอื่นโดยเปรียบเทียบ เมื่อพิจารณาตามเขตพื้นที่อยู่อาศัยพบว่า ค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันส่วนใหญ่ของครัวเรือนที่อาศัยในเขตเมืองมีค่ามากกว่าครัวเรือนที่อาศัยนอกเขตเมือง ขณะที่ค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันทั้งหมดของครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูงมีค่าสูงสุด รองลงมาได้แก่ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวปานกลางและต่ำตามลำดับ จากค่าดัชนีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าครัวเรือนที่อาศัยในเขตเมืองมีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มากกว่าครัวเรือนที่อาศัยนอกเขตเมือง ขณะที่ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูงมีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มากที่สุดและครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวต่ำมีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ น้อยที่สุด

เมื่อพิจารณาถึงระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน พบว่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันทุกตัวมีค่าต่ำที่สุดในกลุ่มครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย และมีค่าสูงสุดในกลุ่มครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนไม่ได้รับการศึกษา จากค่าดัชนีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การกระจายรายได้ในกลุ่มครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลายมีความเท่าเทียมกันมากที่สุด ขณะที่กลุ่มครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนไม่ได้รับการศึกษามีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันมากที่สุด นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว พบว่าทุกดัชนีมีค่าสอดคล้องในทิศทางเดียวกันคือ ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวมีค่าต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว กล่าวคือ ครัวเรือนประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ น้อยกว่าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

⁵ กล่าวคือ ค่าจีนิของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้เท่ากับ 0.441 ขณะที่ค่าจีนิของภาคเหนือและระดับประเทศ ในปี 2552 ที่คำนวณโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เท่ากับ 0.446 และ 0.485 ตามลำดับ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

ตารางที่ 4 องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ตามแหล่งที่มาของรายได้

แหล่งที่มาของรายได้	Sk	Gk	Rk	% Change
รายได้รวม				
รายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	0.3629	0.7881	0.6297	0.0451
รายได้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	0.6371	0.5889	0.6966	-0.0451

จากตารางที่ 4 เมื่อพิจารณาแหล่งรายได้แยกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ รายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และรายได้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว พบว่า ค่า Sk ของรายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวน้อยกว่ารายได้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่า รายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีสัดส่วนในรายได้รวมน้อยกว่ารายได้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม แหล่งรายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกลับมีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันสูงกว่าแหล่งรายได้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เนื่องจากค่า Gk ของรายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากกว่ารายได้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และเมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของแหล่งรายได้ทั้งสอง จะพบว่า เมื่อรายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะมีผลทำให้ค่า Gini ของรายได้รวมเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.0451 ในทางตรงกันข้าม เมื่อรายได้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะมีผลทำให้ค่า Gini ของรายได้รวมลดลงร้อยละ 0.0451 ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า แหล่งรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวมีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันมากกว่า และการเปลี่ยนแปลงของแหล่งรายได้ี้สามารถส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้รวม แม้ว่าจะมีสัดส่วนที่น้อยกว่าในรายได้รวม

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย

ปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ได้ทำการวิเคราะห์จากองค์ประกอบที่จำแนกตามลักษณะครัวเรือนและแหล่งที่มาของรายได้ข้างต้น ทำให้ทราบว่าความไม่เท่าเทียมกันทั้งหมดสามารถถูกอธิบายได้ด้วยผลกระทบจากปัจจัยนั้นๆ เท่าใด แต่ไม่สามารถอธิบายด้วยการเปรียบเทียบปัจจัยต่างๆ ร่วมกันได้ ดังนั้น ในส่วนนี้จึงใช้วิธีการหาองค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันที่มีพื้นฐานมาจากสมการถดถอยที่อธิบายถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการสร้างรายได้ ตามที่ได้กล่าวถึงในส่วนของการศึกษาข้างต้น ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันแยกตามปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างรายได้

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์		สัดส่วน (ร้อยละ)
	สมการที่ 1	สมการที่ 2	
ค่าคงที่	6.9823 (11.70)***	7.3064 (34.58)***	
อายุของหัวหน้าครัวเรือน	0.0059 (0.27)		
อายุของหัวหน้าครัวเรือนยกกำลังสอง	-0.0001 (-0.04)		
เพศของหัวหน้าครัวเรือน	0.1577 (1.48)		
ระดับการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน	0.0622 (4.18)***	0.0652 (4.51)***	8.02
สัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีงานทำ	0.0090 (4.54)***	0.0093 (4.76)***	5.98
อัตราการพึ่งพิงของสมาชิกครัวเรือน	-0.0022 (-2.46)**	-0.0020 (-2.36)**	2.65
ครัวเรือนประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม	-0.2592 (-2.53)**	-0.2272 (-2.35)**	2.94
สัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีอาชีพด้านการท่องเที่ยว	0.0041 (3.15)***	0.0038 (2.93)***	2.35
พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวปานกลาง	-0.1216 (-0.74)		
พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูง	0.0087 (0.06)		
เขตพื้นที่เมือง	0.0601 (0.67)		
Adj R-square	0.2054	0.2097	

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์		สัดส่วน (ร้อยละ)
	สมการที่ 1	สมการที่ 2	
สัดส่วนของปัจจัยในสมการ			21.96
ต่อความไม่เท่าเทียมรวม			
สัดส่วนของปัจจัยอื่นๆ ต่อความไม่เท่าเทียม			78.04
รวม			
รวมทั้งสิ้น			100.00

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บ หมายถึง ค่า t statistic ของค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรนั้นๆ

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

*** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99

จากตารางที่ 5 การคาดประมาณด้วยตัวแปรที่กล่าวถึงข้างต้นทั้งหมดในสมการที่ 1 พบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือนยกกำลังสอง เพศของหัวหน้าครัวเรือน พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวปานกลาง พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูง และเขตพื้นที่เมือง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นที่น่าเชื่อถือได้ ขณะที่ระดับการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน สัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีงานทำและสัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีอาชีพด้านการท่องเที่ยว มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ขณะที่อัตราการพึงพิงของสมาชิกครัวเรือน และครัวเรือนประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยมีค่า Adj R-square เท่ากับ 0.2054 ดังนั้น จึงได้ทำการตัดตัวแปรที่ไม่มีนัยสำคัญออกไปจากสมการเดิมและคาดประมาณใหม่ได้ผลลัพธ์ดังสมการที่ 2 พบว่า ระดับการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน สัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีงานทำ และสัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีอาชีพด้านการท่องเที่ยว มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ขณะที่อัตราการพึงพิงของสมาชิกครัวเรือน และครัวเรือนประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยมีค่า Adj R-square เพิ่มขึ้นเป็น 0.2097

เมื่อนำค่าสัมประสิทธิ์ของแต่ละตัวแปรในสมการที่ 2 มาคำนวณหาสัดส่วนที่มีอิทธิพลต่อความไม่เท่าเทียมกันทั้งหมด พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อรายได้ดังกล่าวสามารถอธิบายความไม่เท่าเทียมกันทั้งหมดเท่ากับร้อยละ 21.96 โดยปัจจัยที่สนับสนุนต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ทั้งหมดมากที่สุด ได้แก่ ระดับการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน

คิดเป็นร้อยละ 8.02 รองลงมา ได้แก่ ครั้วเรือนประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม อัตราการพึ่งพิงของสมาชิกครั้วเรือน และสัดส่วนของสมาชิกครั้วเรือนที่มีอาชีพด้านการท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 2.94 2.65 และ 2.35 ตามลำดับ ขณะที่อัตร้อยละ 78.04 เป็นอิทธิพลของปัจจัยอื่นๆ นอกเหนือปัจจัยข้างต้น ดังนั้น จากผลการศึกษาจึงสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านประชากรณ์ (อายุ) เขตพื้นที่ที่อยู่อาศัยของครั้วเรือน (เขตพื้นที่เมือง พื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยว ปานกลาง และพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูง) และลักษณะโครงสร้างทางประชากรของครั้วเรือน (เพศของหัวหน้าครั้วเรือน) ไม่มีอิทธิพลต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ ขณะที่ลักษณะ โครงสร้างทางประชากรของครั้วเรือน (ระดับการศึกษาเฉลี่ยของครั้วเรือน อัตราการมีงานทำของสมาชิกครั้วเรือน และอัตราการพึ่งพิงของสมาชิกครั้วเรือน) และการประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวของครั้วเรือน (ครั้วเรือนประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม และสัดส่วนของสมาชิกครั้วเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว) มีอิทธิพลต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ โดยคิดเป็นร้อยละ 16.66 และ 5.30 ตามลำดับ

สรุปผลการศึกษา

การกระจายรายได้ในภาพรวมของจังหวัดเชียงรายมีความเท่าเทียมกันมากกว่าค่าเฉลี่ยในระดับภาคเหนือและระดับประเทศเพียงเล็กน้อย เมื่อพิจารณาตามเขตพื้นที่ที่อยู่อาศัยพบว่า ครั้วเรือนที่อาศัยในเขตเมืองจะมีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันมากกว่าครั้วเรือนที่อาศัยนอกเขตเมือง และครั้วเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูงจะมีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มากที่สุด และครั้วเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวต่ำมีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ต่ำที่สุด อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากแหล่งที่มาของรายได้ พบว่า รายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในรายได้รวมน้อยกว่ารายได้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม แหล่งรายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวกลับมีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันสูงกว่าแหล่งรายได้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการเปลี่ยนแปลงของแหล่งรายได้ี้สามารถส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้รวมได้ กล่าวคือ เมื่อรายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะมีผลทำให้ค่า Gini ของรายได้รวมเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.0451

ปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย เมื่อพิจารณาปัจจัยด้วยสมการถดถอย (Regression-based inequality decomposition) ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะโครงสร้างทางประชากรของครั้วเรือน (ระดับการศึกษาเฉลี่ย

ของครัวเรือน อัตราการมีงานทำของสมาชิกครัวเรือน และอัตราการพึงพิงของสมาชิกครัวเรือน) และการประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวของครัวเรือน (ครัวเรือนประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม และสัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว) มีอิทธิพลต่อความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ โดยคิดเป็นร้อยละ 16.66 และ 5.30 ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. จากผลการศึกษาในประเด็นเรื่องรายได้จากการท่องเที่ยวก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของครัวเรือน โดยผลการศึกษาพบว่าค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันของครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูงมีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มากที่สุดและครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวต่ำมีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ได้น้อยที่สุด และเมื่อองค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ตามแหล่งที่มาของรายได้ เมื่อรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจะส่งผลให้ค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของพิลาพรหม (2541) และมิ่งสรรพ ขาวสอาดและคณะ (2549) โดยเมื่อมีการท่องเที่ยวได้ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจริงแต่รายได้เพิ่มขึ้นของชุมชนมักจะกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มผู้ที่มีฐานะดี มีความรู้ หรือกลุ่มที่เป็นแกนนำในการผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวภายในชุมชนเท่านั้น

2. จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านการศึกษามีผลต่อการกระจายรายได้ของครัวเรือนในจังหวัดเชียงราย สอดคล้องกับการวิจัยศุภกร สารรัตน์ (2549) และพรพิมล ลากขยช (2541) ซึ่งได้พบเช่นกันว่าปัจจัยด้านการศึกษามีผลต่อการกระจายรายได้ของครัวเรือนของสมาชิกในมูลนิธิโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่ และคนในชุมชนเกาะช้างตามลำดับ และนอกจากปัจจัยด้านการศึกษาแล้ว การประกอบอาชีพท่องเที่ยว เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของพรพิมล ลากขยช (2541) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจำนวนผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมีจำนวนไม่มากนัก ดังนั้นรายได้จากการท่องเที่ยวจึงกระจุกตัวอยู่ที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจึงเป็นผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. จากข้อค้นพบที่ว่ารายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นจะส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมของรายได้เพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย โดยมีได้คำนึงถึงว่าผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวดังกล่าวจะสร้างประโยชน์ให้เพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในชุมชนหรือในจังหวัดเท่านั้น ดังนั้นประเด็นที่ต้องเฝ้าระวังคือ ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ของครัวเรือนในจังหวัดเชียงราย ซึ่งทางจังหวัดหรือทางชุมชนตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรที่จะวางมาตรการรับมือกับปัญหาดังกล่าว ที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือในจังหวัดต่อไป และในขณะเดียวกันทางจังหวัดหรือทางชุมชนควรที่จะส่งเสริมอาชีพนอกภาคการท่องเที่ยว เนื่องจากปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางรายได้น้อยกว่าภาคการท่องเที่ยว

2. จากผลการศึกษาที่พบว่าปัจจัยด้านการศึกษามีผลต่อการกระจายรายได้ของครัวเรือนในจังหวัดเชียงราย ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนชุมชนควรมีการอบรมให้ความรู้แก่คนในชุมชน เช่น หากต้องให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชน อาจจะมีการอบรมให้ความรู้ในเรื่องการเป็นมัลติเทสต์ก์ ท้องถิ่น อบรมมาตรฐานของโฮมสเตย์ อบรมการจัดมาตรฐานในเรื่องความสะอาด การรักษามาตรฐานสินค้า ตลอดจนอบรมภาษาต่างประเทศ ซึ่งจะช่วยให้คนในชุมชนสามารถที่ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน นอกจากปัจจัยด้านการศึกษาที่มีผลต่อการกระจายรายได้ ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญคือ การประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว มีอิทธิพลต่อความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ และจากค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันของครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสูงมีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้มากที่สุดและครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวต่ำมีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ต่ำที่สุด ซึ่งอาจเป็นเพราะว่า จำนวนครัวเรือนที่ประกอบการอาชีพเกี่ยวกับท่องเที่ยวมีจำนวนไม่มากนัก ทำให้เมื่อรายได้จากการท่องเที่ยวกระจุกตัวอยู่ที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของชุมชนเท่านั้น ดังนั้นทิศทางการแก้ไขปัญหาคือความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ ควรที่จะมีการส่งเสริมให้ครัวเรือนหันมาสนใจการประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรเข้ามาแนะนำช่องทางการประกอบอาชีพ และแนะนำแหล่งเงินทุน เพื่อที่จะทำให้ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชนหรือของจังหวัดด้วย

รายการอ้างอิง

- พรพิมล ลาภยงยศ (2541). การกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่น : กรณีศึกษา เกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- มิ่งสรรพ ขาวสอาดและคณะ(2549). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในลุ่มน้ำโขง. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญเสริม ทวีชาติ (2546). การศึกษาการกระจายรายได้และสาเหตุความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ของครัวเรือนชนบท : กรณีศึกษา จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- วชิราพร เกิดสุข และคณะ(2546) . บทบาทของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาที่มีต่อการจ้างงาน. แหล่งที่มา http://home.kku.ac.th/uac/journal/year%20_11_4_2546/10_11_4_2546.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ของรายได้ จำแนกตามภาค และจำแนกตามเขตพื้นที่ ปี พ.ศ. 2531 – 2552 (Online). Available: <http://social.nesdb.go.th/social/Default.aspx?tabid=131>
- Alisjahbana, A., Yusuf A., Chotib, Yasin M. and T. B. Soeprbo. (2003). Understanding the determinants and consequences of income inequality in Indonesia. EADN Regional Project on Income Distribution and Sustainable Development: The East Asian Experience.
- Brewer, M., Muriel, A. and L. Wren-Lewis. (2009). Accounting for changes in inequality since 1968: decomposition analyses for Great Britain. Government Equalities Office.
- Eugenio Yunis (2004). **Sustainable Tourism And Poverty Alleviation. (Online). Available** : http://www.tanzaniagateway.org/docs/sustainable_tourism_and_poverty_alleviation.pdf
- Gunatilaka, R. and D. Chotikapanich. (2009). Accounting for Sri Lanka's expenditure inequality 1980-2002: regression-based decomposition approaches. **Review of Income and Wealth**. 55, pp.882-906.

- Lee, C. and S. Kang. (1998). Measuring earnings inequality and median earnings in the tourism industry. *Tourism Management*. Vol 19 No.4 pp. 341 – 348
- Litchfield, J. A. (1999). **Inequality: Method and Tools**. (Online) Available: <http://siteresources.worldbank.org/INTPGI/Resources/Inequality/litchfie.pdf>
- Men Prachvuthy (2005) **Poverty and Tourism: Income Distribution The Case of Chambok Community-Based Ecotourism Development, Kirirom National Park, Kompong Province, Cambodia(Online)**. Available: http://www.rockmekong.org/events/html_file/socialResearchCHM/files/Vuthy.pdf
- Lopez-Feldman A. (2006) Decomposing inequality and obtaining marginal effects. *The Stata Journal*. 6, Number 1, pp. 106–111
- Stark O., Taylor J. E. and S. Yitzhaki. (1986). Remittances and Inequality. *Economic Journal*. vol. 96(383), pages 722-40, September.
- World Bank (2005) Introduction to poverty analysis. (Online). Available: <http://siteresources.worldbank.org/PGLP/Resources/PovertyManual.pdf>